

Mr. Duško Cackov

Štip

PREGLED MAKEDONSKE KNJIŽEVNOSTI ZA OTROKE V LETU 1972

I.

Celovitejši pregled makedonske književnosti za otroke bi odkril resnico o njenem realnem stanju. To vprašanje je v zadnjem času še posebno aktualno, izrečene so mnoge, čestokrat nasprotujoče si sodbe, ki obsegajo vse od pohval in najlepših besed o njej, vsekakor zasnovanih na dosežkih te književnosti nasploh, do resnih člankov, ki jih vse pogosteje srečujemo v naši periodiki.

Ali je beseda o predimenzioniranju neke situacije ali samo realen odraz stanja? Dosežki makedonske književnosti za otroke so znani. Nekateri od njih so izpričani in potrjeni s številnimi prevodi v posamezne evropske jezike in z ocenami, izrečenimi na vseh jugoslovanskih simpozijih, celo s takšnimi, ki imajo našo mladinsko književnost za osvežitev v jugoslovanskih literaturah, namenjenih najmlajšim bralcem. Te sodbe vsekakor temeljijo na doseženih uspehih, upoštevajo dela starejših književnih generacij (Vančo Nikoleski, Vasil Kunoski, Boris Bojadžiski, Volče Naunčeski in Slavko Janevski) ter delo našega najpopularnejšega pisatelja za otroke Vidoa Podgorca. To je uspeh, ki vsekakor zasluži pozornost. O tej ugotovitvi pa ne bi govorili prvič. Zanimivejša je druga komponenta tega vprašanja: ali ta književnost še vedno beleži vzpon, ali pa je njena umetniška amplituda dosegla določeno točko in se že začenja ponavljati? Razmišljanje, četudi v obliki vprašanja, je že samo po sebi pomembno, terja pa konkretnejšo analizo.

V makedonski književnosti za otroke so se v zadnjih letih pojavila imena talentiranih in ambicioznih ustvarjalcev: Kiro Donev, Stojan Tarapuza, Aleksandar Popovski, Boško Smačoski, Gligor Popovski, Milutin Bebekovski in drugi. A ne bomo se spuščali v objektivno in splošno strukturo te književnosti. Mnogi njeni kreatorji so sami razmišljali o tem v izjavah, objavljenih v decembrski številki *Sovremenosti*¹ iz leta 1971, tokrat bomo govorili samo o tem, kakšna je pesniška preokupacija naših piscev za otroke in koliko ji uspeva dobiti umetniško obliko.

II.

Sodobno življenje in moderni čas determinirata gledanje na otroka kot na enega redkih fetišev, ki je v središču našega zanimanja. Otrok je postal kult, takšen kult, katerega moderne obrise je začel oblikovati že avtor *Emila*,

¹ *Sovremenost* 1971, št. 10, str. 938—951.

J. J. Rousseau, danes pa je dosegel svojo totalno glorifikacijo kot kult najmlajšega človeka v družbi.

Dinamični tok življenja in njegova metamorfoza sta zavrgla mnoge njegove konvencionalne oblike in omogočila nove predstave življenjskih pojavov. Mnoge duhovne vrednote, ki so desetletja kot dolgotrajna tradicija bogatile zavest mladega človeka in oblikovale njegov pogled na svet, so začuda hitro postale odbijajoče, kaže pa, da tudi preveč patriarhalne, idilične. Sicer pa, ali se te duhovne vrednote nadomestujejo z novimi in ali poteka ta izravnava enako hitro, kot se vrednote izgubljajo? Zdi se, da ne. Imamo vakuum, praznino. In njo otroci čutijo. Književnost kot človeku najbolj dostopna od vseh oblik umetnosti pojasnjuje te pojave. Postali so predmet pesniškega zanimanja. To pa ni značilno samo za makedonsko otroško literaturo, marveč tudi za druge južnoslovenske književnosti.

Pred nekaj leti na simpoziju v Ljubljani, kjer so obravnavali temo *Pomen morale v sedanji fazi našega razvoja*, se je Franc Pediček o tem pojavu takole izrazil: »Nestrpno smo rušili stare vrednote in na vse mogoče načine pospeševali ta proces, a vrsto let smo prepočasi in premalo odločno gradili svet z novimi vrednotami v zavesti mladih.«² To gotovo drži. Vendar pa ni razloga za strah in pesimizem, da bi mladi bralci ostali na sredi — brez stare didaktično poudarjene književnosti, ne da bi hkrati sprejeli nove, moderne. Nasprotno, zadnje stvaritve makedonskih pisateljev za otroke to najbolj potrjujejo. V glavnem velja to za pesnike najmlajše književne generacije. A kaj je to novo, znano pod terminom »moderno«, ali točneje rečeno, koliko je to novo, kar raste iz tega specifičnega fenomena duhovnega?

III.

Čeprav tega ne bi radi trdili, je dejstvo, da ostaja naša književnost za otroke, sloneča na tradiciji, ki jo je spremljala že ob njenem porajanju, slejkoprej pedagoška. Ostaja, kar ne bi smela biti: didaktično zasičena. Če je pedagogika neobhodna za otroško stvaritev, pa se z njo ne sme identificirati, kajti šele estetska komponenta ji nič manj kot književnosti za odrasle daje trajnost, univerzalnost in splošnost. Pedagoški zakoni so spremenljivi, a estetski trajni. Njihova sinteza daje umetniško stvaritev za otroka. Makedonska otroška književnost je še vedno na preseku teh dveh komponent: tradicionalno pedagoške, ki je še vedno njen balast, in estetske, ki se kaže v prizadevanju pisateljev, da bi s številnimi simboli identificirali svoje sporočilo s tistim, čemur pravimo večnost — v želji, da bi dobili občečlovski pomen, da bi bili obvarovani pred minljivostjo.

To stanje bo najbolj jasno, če damo kratek pregled tistega, kar je inspiriralo makedonske mladinske pisatelje v letu 1972.

² Citirano po Mirjani Stefanović: *Dete kao kulturni simbol*. — V: *Tragom dečje pesme*. Novi Sad, Kulturni centar 1969. Str. 13.

Najpriljubljenější makedonski pisatelj za otroke Vidoe Podgorec se je svojemu zvestemu občinstvu lansko leto predstavil z romanom *Prvoto pismo*.³ Podgorčev roman je v bistvu topla, lahko bi rekli, poetična izpoved, stkana iz najsubtilnejšega psihološkega tkiva otroških spominov in prvih mladeniških dni. Vse to je umetniško oplemenitenost z avtentično inspiracijo, liki so oblikovani kot odsev časa, ki ni značilen samo za makedonski narod, pač pa ima vsejugoslovansko obeležje.

Posamezne prigode in doživljaji so najtesneje povezani s pisateljevim otroštvom, prikazani pa so s tako dinamiko in napetostjo, tako sugestivno in prepričljivo, s svežim, barvitim in samo njemu lastnim jezikom, kar prispeva k temu, da je roman enako zanimiv za otroke kot za odrasle. Podgorec vztraja s svojim romanom pri resnici, da otroštvo ne mineva, pač pa večno traja. Pisatelju uspeva do potankosti naslikati kolektivno življenje učencev v internatu in okrog njega in zdi se, kakor bi fizično lovil atmosfero, v kateri rastejo in se oblikujejo on in njegovi tovariši. To pa ne pomeni, da se Podgorec ukvarja samo s kolektivnim življenjem otrok, vsaj ne tako kot Lovrak, Kästner ali Ferenc Molnar. Vidoe Podgorec prikazuje več osebnosti, na vsaki pa se zadržuje posebej. To velja še zlasti za starega in sivolasnega direktorja, profesorja biologije Josifa Drozdovskega, profesorja književnosti, učenca Pana Krašnika in sekretarja mladinskega komiteja Ivana. Vsi ti liki, čeprav grajeni po vzorcih, dobivajo svojo celovito originalnost in umetniško prepričljivost. Ravnatelj šole je neposreden, prijazen do otrok, poln razumevanja za običajne in nenavadne otroške želje. Profesor Drozdovski je pravo utelešenje humanosti in dobrote. Kljub temu v liku Drozdovskega ni očitne idealizacije, ničesar vzvišenega, medtem ko bi nekaj takšnih očitkov lahko izrekli na račun profesorja literature, v katerega lik je pisatelj vendarle vnesel nekaj nenavadnih, skoraj patetičnih prvin.

Ivan, sekretar mladinskega komiteja, je za pisatelja najbolj human in najbolj pošten od vseh mladih. Včasih v marsičem spominja na odrasle, zapušča celo vtis prezgodaj dozorelega otroka. Toda Podgorec oblikuje ta lik vendarle prepričljivo in mu ne jemlje ničesar, kar je v njem otroškega in kar pripada njegovemu svetu. Če so v liku Ivana, to pa bi lahko rekli včasih tudi za Pana Krašnika, opazni simptomi patetičnosti, to ni posledica pisateljeve želje, da bi moraliziral ali vsiljeval idejo, marveč da bi bil bolj avtentičen in bližji bistvu časa. Ni dvoma, da je Podgorec sposoben do zadnjih odtenkov odkriti trepet otroške psihe v kolektivnem življenju in posebej v vsakem njegovem členu.

Ustvarjalno obeležje Vidoe Podgorca je prisotno tudi v tem romanu nepozabnega slovesa od otroštva: pisatelj vnaša lirski ton v pripoved in v najbolj prozaične situacije, tako da vzpostavi pristen kontakt z bralcem. Narava je za pisatelja neizčrpen vir simbolov in lirčnosti in je neločljiva od človekovega življenja. V delu so mesta, za katera bi lahko rekli, da so bolj lirski fragmenti kot sestavni deli proznega teksta. Takšni so na primer slovo od vasi in otroštva, spomini na vas, razburljivi trenutki čakanja na prvo pismo od staršev, prvi duševni nemiri in ljubezenski trepet po srečanju s hčerko profesorja Drozdov-

³ Bibliografske podatke o delih, ki so izšla v letu 1972, najde bralec na koncu tega pregleda. Urejeni so po abecednem redu avtorjev. Kadar je v besedilu navedeno delo starejše letnice, so bibliografski podatki navedeni v opombi.

skega in še nekaj takih. Emocionalnosti *Prvega pisma* prispevajo še njegova stilna in jezikovna obeležja ter vselej svež in barvit besednjak, lasten samo temu pisatelju.

Z izrazito izvirno kompozicijsko strukturo in z vsemi izjemnimi umetniškimi odlikami presega *Prvo pismo* doslej najboljšo pisateljevo stvaritev, roman *Beli ciganček*,⁴ in pomeni redkost ne samo v makedonski in drugih jugoslovan-skih literaturah, marveč v literaturi nasploh.

Lani se je Aleksandar Popovski predstavil mladim bralcem v Makedoniji z romanom *Leto vo Slavino*. Roman je zanimivo, do zadnje strani napeto in razburljivo branje o skopskih otrocih, ki preživljajo poletno vročino na svežem planinskem zraku in ob kristalno bistri vodi Prespanskega jezera. V nenavadni kompozicijski gradnji romana, polni dramskih spopadov in nevsakdanjih doživetij mladih junakov, je pisatelj posebej predstavil like Duška, Mileta in Marike na eni strani ter Natka in Cvetanke na drugi. Popovski z včasih izrazito neposrednimi in skoraj lirskimi fragmenti slika intimna otroška doživetja, ki jih omogoča kolektivni način življenja. Mestni otroci gredo letovat v vas ob jezeru. To so dobri in slabi otroci, zato pa je tu tudi nekam idealizirani, lovrakovsko skicirani lik vzgojitelja Klimenta Lazarevskega, ki otroke vzgaja, se z njimi pogovarja, vendar ne kot vsiljiv pedagog, marveč kot starejši tovariš, spontan in neposreden. V romanu zasledimo tudi mesta, v katerih prevladuje patetika in kjer je čutiti povzdignjen ton (navadno prizori z negativnima likoma Natka in Cvetanke), a to je posledica močne pisateljeve želje, da bi v romanu posebej podčrtal vzgojne sestavine. Otroci v delu Popovskega imajo vse lastnosti otrok svojih let: razigrani so, razposajeni, smeji se in jočejo, veselijo se in žalostijo. Nekateri njihovi odnosi zbujaajo celo občudovanje. To velja posebej za trenutke razburljivega tekmovanja med Duškom in Miletom, ko se izgubita v jezeru. Aleksandar Popovski vnaša v *Leto vo Slavino* tudi obrobne prizore, ki dopolnjujejo osnovni dramski spopad, zdi pa se, da mu to ni v celoti uspelo, saj deluje površno in neprepričljivo, psihološko nemotivirano. V teh primerih se pisatelj preveč sili, da bi bil aktualen in da bi vnašal probleme. To velja v največji meri za tiste dele romana, v katerih nastopata kustos in kradljivec ikon Pande Trpčec, za razgovor šoferja z Duškom, do neke mere pa tudi za ravnanje upravnika zadruga in za kustosov kovček. Čeprav čutimo, da vse to v dejanju ni poudarjeno slučajno, ne more imeti takšne skrivnostnosti kot rumeni kovček Olivere Nikolove. Nekoliko vsiljivo sta orisana tudi lika Natka in Cvetanke. Kljub temu pa je knjiga Aleksandra Popovskega *Leto vo Slavino* ena tistih, ki jih preberemo na mah in iz katere zares izžareva prijetna toplina. Zanimanje, ki jo je zbudila knjiga med bralci, je za pisatelja najlepše priznanje.

Boško Smačoski je v preteklem letu objavil roman z naslovom *Cveče od devettiot rid* (Cvetje z devetega brega). To je knjiga, ki pomeni v dosedanjem pisateljevem opusu za mladino če že ne rast, pa gotovo njegovo umetniško samopotrditve. Zdi se, da celo več kot to. *Cveče od devettiot rid* je svojevrstna bajka s toplino majskih juter in dobroto matere iz *Striborovega gozda*. Še več, to je apoteoza humanosti v človeku. V tem, da deluje vzgojno in da pripelje mladega bralca do spoznanja, da v nenehnem boju dobrega in zla vselej triumfira dobro, je tudi etična potenciranost romana. Delo Smačoskega je potrje-

⁴ Vidoe Podgorec: *Beloto ciganče*. Skopje, Naša knjiga 1969. — V slovenščini: *Beli ciganček*. Prevedel Slavko Jug. Ljubljana, Mladinska knjiga 1970. (Sinji galeb 144.)

vanje že zdavnaj znane resnice, da je pot do človekove potrditve, do njegove popolne afirmacije skoraj gotovo trnova in težko prehodna. *Cveče od devettiot rid* je izreden primer za takšno afirmacijo. Človek je v svojem bistvu dober, če pa pogreši, mu čas daje možnost, da se poboljša. To je morda res stara ideja, vendar je umetniško realizirana povsem izvirno.

Prebivalci mesta Zolnik, zlasti tisti, ki so nosilci najbolj nečloveških lastnosti, so konkreten primer za to. Takšni so mestni župan Grdek, pleskar Crnko, mlinar Kamenko in drugi. Vsi ti kažejo, da ima lahko razkroj človekove vesti presenetljive razsežnosti. Lik vdove, žene pokojnega dobrotnika Slaveta, in lik njenega sina Vencislava utelešata drugo plat človekovega bivanja — humano. Z njima in z likom starke, ki je skoraj identična z materjo iz *Striborovega gozda* Ivane Brlić-Mažuranić, realizira pisatelj svoje sporočilo, da je dobrota nepremagljiva. To je največje bogastvo na svetu. Nekateri deli romana, kot na primer zgodba o starki s čudodelnimi rdečimi cvetovi, vdovine besede, izrečene v trenutku, ko njen sin dobiva odlikovanje, posebno Vencislavova pot in iskanje rdečega cveta, so dejansko glorifikacija človeške ljubezni, a tudi primer trnove poti in skušnjav pri njenem uresničevanju. Vendar vsi ti simboli v delu, alegorija in fantazija, niso samo sredstva, s katerimi pisatelj izraža dominantno sporočilo, pač pa fiksirajo v sebi tudi določeno realnost, določeno umetnost. Te sestavine dejansko dajejo pisateljevi književni intenziteti celovitost. Zabeležiti pa je treba tudi to, da je zatekanje Smačoskega k simboliki včasih predimenzionirano in da zahteva zlasti od mladega bralca globljo meditativnost. Čeprav je simbol pomemben in neločljiv del pripovedne ustvarjalnosti Boška Smačoskega, vendar ga v tem primeru le preveč okupira. Kljub temu ostaja pisatelj čvrsto pri nalogi, ki si jo je zastavil, da bi namreč s podobami jasno izoblikovanih kontrastov dobrega in zla opredelil mlade bralce za veliko lastnost, ki ji pravimo človečnost.

Pri časopisno založniški hiši Naša knjiga je znana prijateljica otrok Olivera Nikolova v letu 1972 objavila svoj roman *Zimski detektivi*. Za razliko od njenih dosedanjih stvaritev: *Raskazi za Zoki Poki*, romana *Tajnata na žoltoto kuferče* (Skrivnost rumenega kovčka) in proze *Zemja vo koja nikogaš ne se stignuva* (Dežela, v katero se nikoli ne pride),⁵ s katerimi se je predstavila kot avtorica, ki ji je bolj kot drugim makedonskim pisateljem uspelo globoko prodreti v otroško psiho, ima roman *Zimski detektivi* v svoji zanimivi fabuli več akcijskih kot kontemplativnih prvin. Kakor v drugih svojih delih pripoveduje Nikolova zanimivo in z zanosom, čustveno in toplo, z velikimi sposobnostmi observacije. Vselej najde najkrajšo pot do otroškega srca, le da gre tokrat za observacijo v njenih obrobni razsežnostih, ne pa v notranjih in psiholoških. Dejanje dobi svojo dinamiko že v začetku romana s Svetlanino izjavo, da mora skupaj z Bojanom in Martinom na bližnjo planino, da bi poiskali pozabljeno jopico gospodinjske pomočnice Vere. Tu se začenja zaplet romana, začenjajo se avanture in doživetja mladih junakov, polna napetosti in negotovosti. Po mnogih obratih, včasih s prizvokom nerealnosti in neprepričljivosti, s sposobnostmi izkušenih odraslih detektivov, na trenutke prav tako pretiranimi, otrokom le uspe odkriti skrivnost izginulega mladince Mileta, zagonetno skrivnost, ki je šest mesecev niso mogli odkriti niti varnostni organi. Na trenutke je vera

⁵ Olivera Nikolova: *Prikazni za Zoki Poki*. Skopje, Kultura 1963. — *Tajnata na žoltoto kuferče*. Ilustr. Jovan Petrov. Skopje, Narodna zadruga 1965. — *Zemja vo koja nikogaš ne se stignuva*. Ilustr. Mladen Tunić, Nova Makedonija 1965. (Biblioteka Razvigor, kolo II, knj. 5.)

v otroke pri pisateljici tako velika, da se pojavljajo spontane asociacije na Kästnerjevo delo *Emil in detektivi*. Nikolova noče ustvarjati iz svojih junakov prezigodaj zrelih ljudi, saj jim daje lastnosti otrok, vendar se ji ne posreči obvladati v celoti patetičnega tona in včasih umetno konstruiranih situacij. Ideja romana je prozorna — pri otrocih želi razviti čut odgovornosti, sposobnost, pogum in samoiniciativnost.

Spomini in vračanje v otroštvo so za Gligorja Popovskega neizčrpní. Zdi se, da imajo za pisatelja katarzen pomen, saj ga s prikrito notranjo močjo, s silovitostjo bujnega planinskega izvira vedno znova spodbujajo in terjajo konkretno obliko. Zato je vračanje Popovskega v otroška leta njegova življenjska potreba. Zgodbe o Drvarčuku⁶ z vsó svojo deskriptivno usmerjenostjo so samo najavile ustvarjalni prodor v njegovo otroštvo, v preteklem letu pa je pisatelj v romanu *Ispit* dobil svojo kontemplativno in introspektivno podlago. Ali morda samo poskus tega. Otroška leta so najlepši cvet, kar jih ponuja življenje. Ta cvet Popovski nenehno neguje in zato je vsak dan bolj dehteč. To je naravno, saj je hrepenenje po tem cvetu večno kakor življenje samo. V začetkih makedonske književnosti za otroke so bili spomini na otroštvo izključno socialno obarvani. V pogojih kapitalističnih družbenih odnosov, v boju za existenco in normalno življenje, posebno otroško življenje, ne more biti drugače. Takšno je bilo tudi življenje Popovskega. O tem nam zgovorno priča *Drvarček*. Tudi dogajanje romana *Ispit* je postavljeno med te časovne in prostorske koordinate. Lahko bi rekli, da je v njem pisatelj celo konkretnejši (daje prava imena mestom in goram: Budinarci, Strumica, Goten in druga). Če želi pisatelj dati svojim spominom širši pomen, na ta način ne bo uspel. Sicer pa umetniško oblikovano pisateljevo otroštvo še ni samo sebi cilj. Pisatelj ga izrablja kot okvir, v katerem vsak prizor, vsaka situacija odkriva nove resnice, deluje vzgojno in poučno. Včasih celo bolj kot je dovoljeno, zato je v likih Zlatka in strica Rada nekaj vzvišenege, predimenzioniranega, neprepričljivega. V romanu pa je mnogo poetičnih in razburljivih prizorov, ki nas silijo, da se ob njih zamislimo.

Znanstveno fantastični roman je posebna literarna zvrst z vzgojnim in poučnim pomenom. Ob svojem osnovnem cilju, da bi pri otrocih spodbujal inventivne sposobnosti, prikazuje tudi vizijo prihodnjega življenja. Takšen roman, sicer redkost v makedonski otroški literaturi, je *Dalečno patovanje* Pena Trpkovskega. Tako avtor romana kot njegova založba Razvitok iz Bitole zaslužita za to vse priznanje. Trpkovski gradi v romanu dejanje, katerega osnovna prvina je fantazija. Po zaslugi pisateljeve inventivnosti obvladajo njegovi junaki višine znanstvenih dosežkov in izvršujejo dejanja, ki jih bo človeška pamet sposobna uresničiti v bližnji ali daljni prihodnosti. Poleg nenavadne zgodbe je za uspeh romana pomemben tudi drugi moment čisto psihološke narave: junaki Trpkovskega ostajajo v celoti ljudje, čeprav se lotevajo izjemnih dejanj. Znanost ne odtuja človeka od njega samega in od drugih. V tem je ključ uspeha, ki ga je dosegel ta roman med mladimi in starejšimi bralci.

Misla je v preteklem letu objavila izredno poetično stvaritev pokojnega Bora Sitnikovskega *Gaštar*. Z izrazito lirsko epskim značajem je ta roman v verzih edinstven v makedonski otroški književnosti. Šestletni porednež, mali duhovitež Gaštar, je originalen pesniški lik, inventivno grajen z izraznim in stilnim bogastvom izjemno nadarjene poetične osebnosti, ki je žal ostala nedorečena, saj ji življenje ni bilo naklonjeno.

⁶ Gligor Popovski: *Drvarče*. Skopje, Detska radost 1954.

Tiho Najdovski je pisatelj, ki postopno, a zanesljivo osvaja mlade bralce. Njegova sposobnost, zajeti sodobne in aktualne trenutke, globoko življenjske in avtentične, prihaja do izraza tudi v njegovi zadnji zbirki *Srebrna kapka*. To so v bistvu lirski fragmenti, čeprav pisani v prozi. Tokrat se Tiho Najdovski, malo nenavadno za otroško književnost, v izsekih iz življenja bliža njegovi tragični plati. Smrt Jasminkine matere kaže, da tudi otroško življenje ni samo navadna zabava, pač pa del življenja nasploh, polnega srečnih in nesrečnih trenutkov. Pisatelj razume to kot neizbežnost, ki je normalna tudi v življenju otroka. Važno je, da se ne prepustimo resignaciji in obupu, saj se življenje nadaljuje enako lepo in zanimivo, in to Najdovskemu v celoti uspeva. Tudi v najbolj presunljive trenutke zna vnesti žarek svetlobe, ki prinaša toplino in poraja upanje. Predmet te knjige je velika ljubezen — materinska in otroška ljubezen. Ta ljubezen je neskončna. V jugoslovanskih literaturah sta tako lepo pisala o njej samo Ivan Cankar in Prežihov Voranc. Nežnost Najdovskega v tej knjigi prehaja v bolečino in solze. Ali to niso najlepše strani makedonske književnosti za otroke v preteklem letu? Po nekaterih značilnostih vsekakor so. Vendar je malo čudno, da se pisatelj v drugem delu knjige opredeljuje za drugo temo, prav tako plemenito, vendar brez notranje kohezivnosti s prvo — obravnava namreč delež otrok pri triumfalnem koncu revolucije in njihovo zgodnjo prebuditev. Narativni element, ki je nujen za takšne spomine, se ne more povezati z lirskim tonom predhodne teme. Ljubezen do domovine po svoji intenzivnosti ni manjša od prve, vendar je specifična. Zato *Srebrna kapka* Najdovskega zapušča vtis dela brez tematske harmoničnosti.

Miho Atanasovski je s svojimi kratkimi zgodbami o vsakdanjih doživljajih dečka Marka v zbirki *Marko Novinarko* znova potrdil svoj smisel za odkrivanje tipičnega v otroški duševnosti. O najbolj vsakdanjih otroških dogodivščinah v družini in izven nje pripoveduje Atanasovski izvirno, vselej zanimivo in neponovljivo. Čeprav je osnovna opredelitev v vsebinskem elementu teh zgodb vzgojna, pisatelj tega navzven ne demonstrira v nobeni situaciji, niti v črtici *Čudna šola*, v kateri je njegov namen še najbolj prozoren. Junak Marko je novi Zoki Poki v makedonski otroški književnosti, tokrat je le večji in postavljen v zahtevnejše življenjske manifestacije. Njegova doživetja niso sama sebi namenjena, pač pa odkrivajo resnico o družbi, dobivajo vzgojni poudarek, pisatelj pa z blagim humorjem in skrito ironijo vzpostavlja prijeten stik z bralci. *Marko Novinarko* je sodobna proza, ki na moderen in nepovršinski način pripoveduje o otroštvu.

Tematsko identična s predhodno je knjiga Nade Zekmanove-Jakimove *Let na Mars*. V njej je namesto Marka Vlatko, ta pa je v vsaki hiši, v vsakem domu, v šoli in zunaj nje. V *Letu na Mars* nimamo konciznih stavkov in slikovite misli *Marka Novinarka* niti čustvenosti *Srebrene kapke*, je pa v knjigi pisateljčina prepričanost, da sta humanost in dobroti osnovna ideala, h katerima mora biti usmerjeno sleherni človekovo prizadevanje. Dobrota je poosebljena v liku matere. Od vseh dobrot je največja tista, ki je z umetniško besedo kljub njeni čarobni moči ni mogoče v celoti prikazati. To je dobrota matere z vso njeno ljubeznijo in s prizadevanjem, da iz otroka ustvari koristnega člana družbe. Otroku lahko postane takšen samo, če raste v okrilju topline in nežnosti. Tega pa je polno v srcu matere in očeta. Ta ljubezen je v knjigi Nade Zekmanove-Jakimove del življenja babice in dedka, učiteljice in učitelja. V vseh črticah je opazno pisateljčino prizadevanje, da bi vzgajala. To prizadevanje je včasih celo pretirano. V celoti knjiga nima potrebne estetske elegance, kljub temu pa

odkriva nekaj pomembnega — obetavnega ustvarjalca makedonske književnosti za najmlajše.

Za umetniško prozo v makedonski književnosti za otroke je v letu 1972 značilna kratka zgodba. Zdi se, da je ta oblika književnega izražanja v času prevelikih obremenitev otrok in ob njihovem vključevanju v sodobne tokove našega življenja logična in adekvatna. Kopač na izvori (Kopač vodnjakov) Aleksandra Popovskega je v izdaji Detske radosti še ena takšna zbirka. Popovski je v svoji drugi lanskoletni knjigi spontano in zanesljivo našel lastno pot, svoj svet in svoje izpovedno sporočilo. Le-to prinaša včasih alegorično, včasih z izrednim čutom za njegovo simbolnost, vselej pa kristalno jasno v nameri, da se vrne v otroštvo kot v neskončen, trajen, neponovljiv svet. Razveseljivo je dejstvo, da se Popovski v zadnji zbirki predstavlja kot eden redkih raziskovalcev skrivnosti otroške psihe. V zgodbah o Milki in Vanji in o vseh drugih otrocih v tej knjigi je dominantna vzgojna misel Aleksandra Popovskega. Ta misel, ki jo izraža na svoj način, izhaja iz njegovega globokega prepričanja, da najmlajši član skupnosti, ki je tako družinska kot šolska in družbena, mora spoznati, da so dobrota, človečnost in lepota smisli človeškega življenja. V spletu otroških iger, spominov, meditacij, simbolov in personifikacij, ki v svoji lirski toplini izražajo tudi občečloveška sporočila, je včasih življenjska resnica Aleksandra Popovskega nad umetniško. Tega se zaveda tudi pisatelj, v *Zlomljeni strelci*, na primer, to tudi sam ugotavlja, a želja po vzgajanju je močnejša od vsega.

Med številnimi zbirkami črtic, objavljenimi v lanskem letu, posebno pri založbi Detska radost, zapušča močan vtis tudi knjiga Rajka Jovčevskega *Zad ridot izvorče* (Za hribom izvirček). To je avtobiografska proza, umetniško transformirani spomini, lirčno in slikovito izpovedani. Lahko bi rekli, da se v njih fizično čutijo opojni vonj senožeti, pritajeno žuborenje potočka, ki pomeni pisatelju isto kot življenje, rumena dekoracija jeseni, ovčarjeva žalost in lakota revnih otrok. Jovčevski nevsiljivo in spontano gradi svojo pripoved v preprostem stilu in z jezikom, ki je otrokom razumljiv in blizu. Pisatelj je mojster pejsaža. Lepote rodnega kraja imajo v prozi Jovčevskega lastno življenje, povezane in zrastle so z usodami ljudi. Otroštvo v zgodbah Jovčevskega postaja večnost.

Pri založbi Detska radost so se v letu 1972 pojavile zbirke Toma Bogdan-skega *Crveniot rid* (Rdeči breg), otožni in iskreni spomini pisatelja na njegovo ne preveč srečno otroštvo, nato zbirka Darinke Januševe *Brzozborka* (Klepetulja) in zgodbe Ivanča Mitrevskega v knjigi *Da se prodade li kučeto* (Ali je psiček naprodaj). Zadnje zbujaajo prijetno misel, da je na vidiku spet novo in obetavno ime v književnosti za otroke.

V preteklem letu je založniška hiša Misla objavila zbirko pesmi Jovana Pavlovskega *Mišo išo šo o*, ki je bila nagrajena na Struških večerih poezije. Pavlovski se je v makedonski otroški književnosti pojavil kot že izdelan pesnik, ne morda zato, ker je znan makedonski pesnik in pripovednik za odrasle, temveč zato, ker se predstavlja tudi kot pesnik tega specifičnega umetniškega žanra. V tej zbirki se Pavlovski kaže kot dober psiholog z brezmejnimi raziskovalnimi sposobnostmi za sodobnejši pristop k otroški intimi. Njegova zbirka prinaša celo bogastvo motivov, od katerih je vsak zase kot kamenček impozantnega mozaika. Vsaka od triinšdesetih pesmi, kolikor jih je v zbirki, prinaša osebno idejno sporočilo in zapušča vtis neponovljivosti. Celotni poskus pisatelja, da bi pesmi razdelil v štiri skupine, ne daje idejne logičnosti in emocionalne celote, kajti predmet te zbirke ostaja vsakdanje otroško življenje, črpano

neposredno iz njegovega izvira. Anine sanje so tako bogate kot otroštvo (*Kaj sanja Ana*), potuje se tja, kamor vabi igra (*Kam potuje Ana*). Jovan Pavlovski je v zbirki tako raznolik kakor življenje samo. Naj naštejemo samo nekaj njegovih značilnih tem: *Sedem dni v tednu*, *Vrti suči*, *Nekaj je vendar treba reči*, *Vrtavka*, *Bajka*, *Čudna knjiga* in druge. Pavlovski zanesljivo obvlada verz. Lahkoten je, igriv in najtesneje povezan z idejno tematsko izpovedjo. Zaradi zvočnega jezika je njegov verz muzikaličen in čustveno bogat. Zdi se, kakor bi se pesnik poigralval z glasbenimi toni:

»Vrti suči
konec tenok,
če se sluči:
more silno
pod prozorec
branoj pliska,
mala lađa
što propađa
brodi, brodi.«

(*Vrti suči*)⁷

Ritem verza je pogosto pospešen, besede se poigravajo, onomatopoeični izrazi so kot ključ za čustveno doživljanje pesmi.

Mladi makedonski bralci so v letu 1972 doživeli še eno srečanje s svojim že dolgo znanim prijateljem Vasilom Kunoskim. Vsako novo srečanje z njim je za otroke majhen in vesel praznik. Tako je tudi tokrat, čeprav gre samo za izbor njegove poezije. To zadovoljstvo je bralcem omogočila založba Naša kniga z izborom, ki ima naslov *Zgodi i nezgodi*. Takoj je treba reči, da sestavljalec te zbirke dobro pozna pesniški svet Kunoskega in da ga prezentira v njegovi celotni umetniški integriteti. Pesnik poučuje očetovsko nežno, roditeljsko skrbno, pri tem pa se vselej trudi identificirati moralni nauk z umetniškim sporočilom. Kunoski vselej išče resnico, še neodkrito, neizrečeno resnico. Ko se mu to posreči, se pesnik vselej prerodi. In Kunoski poskuša biti vselej takšen. To je odlika samo velikega umetnika.

Vančo Nikoleski je po Vidu Podgorcu najproduktivnejši pisatelj v makedonski mladinski književnosti. V letu 1972 je obogatil svoj ogromni ustvarjalni opus s še eno pesniško zbirko, ki ima naslov *Stanko spanko*. Tudi v tej zbirki ostaja samosvoj: sposoben, da začuti sleherno otroško željo in da najde zanjo konkretno obliko. Pesnik zahaja v intimni otroški svet, vendar neposredno, brez psihologiziranja in meditacij ter z izraznimi sredstvi, ki so sorodna, včasih celo enaka kot v narodni pesmi. Sicer pa je to pisateljev stil, ki ga neguje in ki mu je ostal zvest od svoje prve pesmi. Nikoleski sicer ne bi bil to, kar je — posebna pesniška osebnost v tem specifičnem fenomenu duha. Otroka upodablja v vseh življenjskih situacijah: v družinskem okolju in v odnosu do starejših, v šoli in pri delu, pri igri, poje jim o živalih in jih vodi v naravo.

V svoji tretji pesniški zbirki *Mitko šeta so raketa* se je Lazo Karovski še enkrat potrdil kot pesnik za otroke, ki je s svojo intimno afiniteto in s širino miselne in čustvene vizije nenehno v iskanju novega in neizpovedanega. Če se vendarle zgodi, da avtor kakšno stvar ponovi, opravi to na nov in prikrit način,

⁷ Pavlovski: *Mišo išo šo o*, str. 18.

s posebnim tonom in svežino. Karovskemu je v zadnji zbirki to v celoti uspelo. Zato si dovoljujemo reči, da Karovski s svojim *Mitkom* drži korak s sodobnimi in mlajšimi makedonskimi pesniki in da celo zavzema med njimi eno prvih mest. Zbirka Karovskega je sinteza najlepših umetniških odlik v njegovi dosedANJI poeziji, ki je realistična, sugestivna, jasna v mislih in podobi ter optimistična. Njeni glavni opredelitvi sta vzgojnost in čustvenost. V pesmih tega poeta utripa neposredno otroško življenje, zajeto kompleksno, brez nagnjenja k moraliziranju. Če do tega vendarle pride, je to posledica pesnikove želje, da bi mladega člana družbe prepričal, da so pravičnost, humanost in ljubezen do domovine in naroda najplemenitejša človeška čustva. Tega bogastva je tudi zdaj na pretek, kakor v vsej dosedANJI poeziji Karovskega. Dodati pa je treba, da imajo pesmi v zbirki *Mitko šeta so raketa* tudi svojo polno stilistično urejenost.

Poleg nagrajene zbirke Struških večerov poezije *Mišo išo šo o Jovana Pavlovskega* je založba Misla izdala zbirko Bistrice Mirkulovske *Prvačinja* (Prvošolčki). Poezija Mirkulovske ima v tej knjigi večje pretenzije kot njene dosedanje vokacije otroštva, čeprav ostajajo tradicionalno konvencionalne idejne opredelitve iste. Petinpetdeset pesmi v zbirki *Prvačinja* nima tematske pove-zave, ima pa emocionalno, ki je bistvenejša. Poezijo Mirkulovske označujeta čustvo in toplota. Ambicije, da bi dala individualen prizvok svojemu kreativnemu početju, je pesnica v svoji knjigi začela realizirati postopoma. Če bi znala dati temu bogastvu motivov strukturalno enovitost, bi bil optimizem, da Mirkulovska še ni povedala vsega, kar zna, na realnih temeljih.

Ko se je leta 1966 pojavila knjiga otroške poezije Milutina Bebekovskega *Nišalka pod vinožito*⁸ (Gugalnica pod mavrico) ni bilo preroško reči, da se v književnosti za najmlajše pojavlja novo talentirano ime. Njegove kasnejše pesmi, posebno tiste v zbirki *Kopče od dzvezda* (Zvezdni gumb) iz lanskega leta, ta predvidevanja samo potrjujejo. Bebekovski je lirik z izrednim smislom za moderno oblikovanje otroškega sveta. Jedrnatost izraza, jasnost pesniških podob ter nova in izvirna metafora ga predstavljajo kot izjemno pesniško osebnost:

Prikvečer e ...

Zalezot se niša

vo sončeva nišalka od želbi.

Ubavinata od denot

se zakopčuva na kopče od dzvezda.

(*Kopče od dzvezda*)⁹

Zbirkam pesmi, objavljenim v preteklem letu, se pridružuje tudi knjiga Eftima Proevskega *Ispoteno leto* (Prepoteno poletje). Kolikšen je pesnikov ustvarjalni potencial in kaj pomenijo njegove pesmi mladim bralcem — to bo moral pesnik šele dokazati.

⁸ Milutin Bebekovski: *Nišalka pod vinožito*. Skopje, Nova Makedonija 1966. (Biblioteka Drugarče.)

⁹ Bebekovski: *Kopče od dzvezda*, str. 46.

Tale pregled dosežkov makedonske mladinske literature v letu 1972, četudi je le delen, brez dvoma odkriva prijetno ugotovitev — da imajo makedonski mladinski književniki do svojih bralcev že izdelan odnos, ki jih vodi po najkrajši poti v otroška srca.

Novi motivi so v začetku skromno, skromno na umetniškem planu, vendar pa pogumno in opazno, vnesli osvežitev, oživljajočo kri v organizem, ki je pre-rasel s trdnimi stvaritvami v moderno makedonsko književnost za otroke. Govorimo o književnosti, ki najbolj avtentično odraža življenje otrok tega južnega podnebja. S tem nikakor nočemo zbuditi vtisa, da govorimo o prostorsko in časovno vezani literaturi. Nasprotno, prav v tem nacionalnem se odraža splošno človeški in univerzalni značaj te književnosti.

V zadnjih prizadevanjih makedonskih pesnikov je opazen kontemplativni način književnega izražanja. Ta kontemplativni tok v naši otroški književnosti, ki ga je prvi začel Slavko Janevski z delom *Šečerna prikazna*¹⁰, je postal dominanten v ustvarjalnem opusu Olivere Nikolove, kot ustvarjalno metodo pa si ga je prisvojila vsa otroška književnost v Makedoniji. Ta ustvarjalni postulat ne dela generacijskih meja med našimi mladinskimi pesniki, pač pa je prisoten v njihovem delu ne glede na to, ali sodijo v starejšo, srednjo ali najmlajšo generacijo. V intenzivni ustvarjalni rasti so opazni tisti napor in že tudi otipljivi uspehi pisateljev vseh generacij, ki porajajo nostalgijo po nečem čistem, otroško naivnem, nepokvarjenem. To pa je resnična umetnost. Tako so na primer Vidoe Podgorec, Milutin Bebekovski, Boško Smačoski, Popovski, Bistrica Mirkulovska pesniki s tenkim posluhom za detalj in s prefinjenim občutkom za tipično v otroški psihi. Zato je njihova miselno čustvena vizija nenehno v iskanju nečesa novega, še neizraženega. Prav tako ni veliko ustvarjalcev, ki bi se znali s specifičnim lirskim temperamentom in avtentično inspiracijo vračati v otroštvo in v otroški svet. V Makedoniji so takšni pesniki Vidoe Podgorec, Miho Atanasovski, Gligor Popovski in nekateri drugi iz najmlajše generacije, ki šele najjavljajo svoj prodor.

Neločljiva komponenta sodobne makedonske književnosti za otroke je njen moderni izraz. Ta izraz ni moderen zaradi skritih metafor v verzu ali zaradi odstopanja od klasičnega verza, tudi ne zaradi čustvene polnosti kratkega dialoga in umirjene filozofske kontemplativnosti v mnogih proznih delih, pač pa zaradi njegove tesne povezanosti z vsebino, zaradi prizadevanja, da se kar se da preprosto izrazijo sodobne preokupacije otroka. Ta izraz omogoča pisateljem, da s posredovanjem subtilno koncipiranih likov opredmetijo svoje sporočilo. Izraz je moderen samo, če je naraven, neprisiljen in če je v soglasju z vsebino. Novo seveda ni samo v novi tematiki, ampak tudi v pristopu k njej.

Iz mnogih pesmi odsevata čistost in čustvo. Te pesmi ne ponujajo sveta, še malo ne takšnega, kakršen bi moral biti, pač pa govorijo realno in nevsiljivo o svetu, ki mu pravimo otroški svet, skupaj z nezlomljivo vero v to, da otroštvo ne mine, da traja večno. In nazadnje: ali je mogoče nekatere izmed ustvarjalcev te književnosti izdvojiti kot avantgardiste? Zdi se, da ne. Že zato ne, ker bi bilo takšno početje samo osebno obarvano. Od vseh ustvarjalcev, glede na njihov ustvarjalni potencial, pa je pričakovati, da bodo dali prispevek tistemu, kar je

¹⁰ Slavko Janevski: *Šečerna prikazna. Bubački i šumski dzverki*. Ilustr. Vasilije Popović-Cico. Prosvetni delo 1959.

in kar šele mora postati sodobna makedonska književnost za otroke. Nekateri so dosegli meteorski blesk, posebno nekateri med mlajšimi pesniškimi imeni, a kje je njihov zenit, to bodo morali sami odkriti; so pa tudi taki, ki korakajo počasneje, vendar zanesljivo, z vzponi in padci, z osvežitvami in vračanjem na staro, skratka, brez katerih bi naša otroška književnost gotovo bila znatno revnejša.

Prevedel Slavko Jug

РЕЗИМЕ

I

Во последните години, posilno od bilo koga, se aktuелизира prashaњeto za realnata sostojba na makedonskata literatura пишувана za mladite читатели. Во одделни стручни часописи и дневни листови се изнесуваат размислувања и констатации, критички осврти и полемики, кои, главно, се сведуваат на едно прашање: дали makedonskata detska literatura го продолжува својот интензивен растеж и дали нејзините творци остваруваат дела што означуваат придонес во развојот на југословенската книжевност наменета за најмладите читатели или нејзината уметничка амплитуда достигнала одредено растојание и веќе започнува да се повторува? Колку и да сакаме да кажеме наоколу, сепак факт е дека makedonskata detska literatura, потпирајќи се на традицијата што е созидана при нејзиното раѓање, останува и понатаму да биде, иако не во целина, дидактички заситена и педагошка. Оваа литература сеуште се наоѓа на пресекот на две компоненти: едната што се уште претставува нејзин баласт, традиционално педагошката и естетската, која се огледа во настојувањата преку безброј симболи писателите своите пораки да ги идентификуваат со она што се вика вечност, желбата тие да добијат општочовечко значење, имуни на секоја миновност. Дека ваквите размислувања имаат своја логичка оправданост покажуваат остварувањата на makedonskite писатели за деца во периодот на 1972 г.

II

Најпопуларниот makedonski писател деца Видое Подгорец во текот на минатата година во издание ба „Детска радост“ ја објави својата книга „Првото писмо“. Романот на Подгорец во својата суштина е топла, може да се каже поетска исповест исткаена од најсуптилниите психолошки треперења за спомените на детството и првите младешки дни. Творечките обележја на Видое Подгорец: да внесе лирски тон во раскажувањето и во најпрозаични ситуации и да створи топол контакт со читателите се присутни и во овој роман. Граден врз изразита композициона структура, „Првото писмо“ со сите свои исклучителни одлики го надминува досега најдоброто остварување на писателот, романот „Белото Циганче“.

Александар Поповски на младата читачка публика во Македонија во 1972 год. и се претстави со романот „Лето во Славино“. Поповски врз непосредни и, речиси, лирски фрагменти, ги слика интимните доживувања на децата што ги овозможува колективниот начин на живеење. Иако има ситуации кои дејствуваат неуверливо, романот „Лето во Славино“ е дело кое се чита со голем интерес.

Вошко Смакоски во минатата година го објави романот „Цвеќе од деветтиот рид“, книга која во однос на досегашните остварувања на писателот во областа на литературата за деца означува, ако не негов растеж, тогаш сигурно негово уметничко самопотврдување.

Новинско-издавачката куќа „Наша книга“ во 1972 год. ја издаде книгата на Оливера Николова „Зимски детективи“. За разлика од досегашните нејзини објавени дела, последниот роман на писателката повеќе содржи акциони отколку контемплативни ситуации.

Спомените и враќањето во детството за писателот Глигор Поповски е животна потреба. Најдобра илустрација за тоа е неговиот последен роман „Испит“.

Романсиерската продукција во македонската литература за деца во изминатата година нема да биде потполна ако не се спомни и многу интересниот научно-фантастичен роман на Пени Трпковски „Далечно патување“ во издание на „Развиток“ од Битола и романот во стихови на покојниот Боро Ситниковски „Гаштар“ во издание на „Мисла“.

Македонските раскажувачи во изминатата година беа необично активни. Со свои збирки раскази се претставија: Тихо Најдоски со „Сребрена капка“, Михо Атанасовски „Марко Новинарко“, Нада Зекманова-Јакимова со „Лет на Марс“, Александар Поповски „Копач на извори“, Рајко Јовчевски „Зад ридот изворче“, Томе Богдански „Црвениот рид“, Даринка Јанушева „Брзозборка“ и Иванчо Митревски со „Да се продаде ли кучето“.

Од поетските збирки на писателите за деца во Македонија најсилен впечаток остави книгата на Јован Павлоски „Мишо ишо шо о“. Најдобра гаранција за незините идејно уметнички особености е наградата што ја доби на Струшките вечери на поезијата како најдобро поетско остварување меѓу два фестивала. Познатиот пријател на децата Ванчо Николески 1972 год. во издание на „Наша книга“ ја објави збирката стихови „Станко спанко“. Пораките и јазично стилските обележија на книгата уште еден пат го потврдуваат поетскиот свет на овој популарен писател. Поетски збирки објавија и: Васил Куноски „Згоди и незгоди“, Лазо Кароски „Митко шета со ракета“, Бистрица Миркулоска „Првачиња“ и Милутин Бебековски „Копче од звезда“.

Овој, иако делумичен преглед на достигнуањата на македонската детска литература за 1972 год. укажува на една среќна околност — дека македонските писатели за деца имаат изградено свој однос спрема младите читатели кој ги води по најкусиот пат до детскиот интерес.

MAKEDONSKA IZVIRNA KNJIŽEVNA DELA ZA MLADINO V LETU 1972

Atanasovski Miho: Marko Novinarko. Ilustr. Dukan Jelen. Skopje, Detska radost 1972. 89 str.

Bebekovski Milutin: Kopče od dzvezda. Ilust. Mladen Tunić. Skopje, Detska radost 1972. 60 str.

Bogdanski Tome: Crveniot rid. Ilust. Vitlarski Trajan-Buco. Skopje, Detska radost 1972. 69 str.

Januшева Darinka: Brzozborka. Ilustr. Aleksandar Kaevski. Skopje, Detska radost 1972. 47 str.

Jovčevski Rajko: Zad ridot izvorče. Ilustr. Mladen Tunić. Skopje, Detska radost 1972. 86 str.

Karovski Lazo: Mitko šeta so raketa. Skopje, Detska radost 1972.

Kunoski Vasil: Zgodi i nezgodi. Izbor. Ilustr. Mladen Tunić. Skopje, Naša kniga 1972. 94 str.

Mirkulovska Bistrica: Prvačinja. Bitola, Mislа 1972. 63 str.

Mitrevski Ivančo: Da se prodade li kučeto. Ilustr. Mile Topuz. Skopje, Detska radost 1972. 73 str.

Najdovski Tiho: Srebrena kapka. Ilustr. Aleksandar Cvetkovski. Skopje, Detska radost 1972. 79 str.

Nikoleski Vančo: Stanko spanko. Ilustr. Ljupčo Filipovski. Skopje, Naša kniga 1972. 74 str.

Nikolova Olivera: Zimski detektivi. Ilustr. Ljupčo Filipovski. Skopje, Naša kniga 1972. 95 str.

Pavlovski Jovan: Mišo išo šo o, Bitola, Misla 1972. 75 str.

Podgorec Vidoe: Prvoto pismo. Ilustr. Mile Topuz. Skopje, Detska radost 1972. 131 str.

Popovski Aleksandar: Kopač na izvori. Ilustr. Aleksandar Cvetkovski. Skopje, Detska radost 1972. 111 str.

Popovski Aleksandar: Leto vo Slavino. Ilustr. Mladen Tunić. Skopje, Naša kniga 1972. 140 str.

Popovski Gligor: Ispit. Ilustr. Ordan Manevski. Skopje, Detska radost 1972. 76 str.

Proevski Eftim: Ispoteno leto. Ilustr. Vlado Jocić. Skopje, Detska radost 1972. 39 str.

Sitnikovski Boro: Gaštar. Prir. Gore Sitnikovski. Bitola, Misla 1972. 49 str.

Smačoski Boško: Cveće od devettiot rid. Skopje, Detska radost 1972.

Trpovski Peni: Dalečno patuvanje. Bitola, Razvitok 1972. 92 str.

Zekmanova-Jakimova Nada: Let na Mars. Ilustr. Aleskandar Kaevski. Skopje, Detska radost 1972. 98 str.